

Розроблення механізму реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку регіону

У статті показана суть механізму реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку регіону; визначені основні завдання механізму реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку; встановлені організаційні, економічні та правові методи стимулювання економічного розвитку; окреслено домінанти формування такого механізму.

Ключові слова: регіон, економічний розвиток регіону, стратегія стимулювання економічного розвитку.

Постановка проблеми

Основним призначенням державної регіональної політики є синхронізація заходів щодо розв'язання найважливіших економічних і соціальних проблем, які не можуть бути самостійно вирішені на регіональному рівні. Від того, наскільки такі заходи є всебічно обґрунтованими і вивіреними, повністю залежить і перспектива розвитку окремих регіонів. Так, економічні проблеми, пов'язані з розвитком окремих регіонів в Україні в умовах планової системи, як правило, вирішувалися виходячи з, по-перше, нарощування виробничого потенціалу; по-друге, диверсифікації окремих галузей промислового і сільськогосподарського виробництва; по-третє, розвитку соціальної сфери. Для цього широко використовувалися капітальні вкладення, що виділяються в централізованому порядку. Тим самим формувалася, як прийнято сьогодні говорити, «дорожня карта» розвитку тієї або іншої території, згідно з якою визначалися можливі її пріоритети. Як результат, за роки перебування України у складі Радянського Союзу відбувся певний крен у бік активізації промислового розвитку, через що соціальна складова опинилася немовби на другому плані. Після розладу Радянського Союзу дана проблема не тільки не була розв'язана, а ще більше загострилася. Відбулося це за рахунок згорання масштабів суспільного виробництва. За роки незалежності ця й інші схожі проблеми практично не отримували свого адекватного вирішення з тієї причини, що досить довго державна регіональна політика не набувала свого правового оформлення на державному рівні. У цей час кожен регіон сам по собі визначав перспективи свого не стільки розвитку, скільки виживання в умовах трансформації соціально-економічної і політичної системи країни. Лише у 2001 р. була розроблена і затверджена Президентом України «Концепція державної регіональної політики» [1], в якій були викладені заходи, спрямовані на подолання територіальної диференціації рівня економічного розвитку. Пізніше (у 2005 р.) Верховною Радою України був ухвалений Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [3], яким приписувалися правові, економічні й організаційні заходи щодо реалізації державної регіональної політики. У 2006 р. Кабінетом Міністрів України була затверджена «Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року» [2], в якій був визначений комплекс заходів, спрямованих на подолання нерівномірності

Медвідь Вікторія Юрївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства Донбаської національної академії будівництва та архітектури, м. Макіївка.

регіонального розвитку і рівня життя населення. У цьому документі як механізм реалізації були запропоновані відповідні забезпечувальні основи: по-перше, нормативно-правове й інституційне забезпечення (системи управління регіональними ресурсами, що передбачають децентралізацію); по-друге, організаційне забезпечення (що враховує подальший розвиток договірних відносин у взаєминах центру і регіонів); по-третє, фінансове забезпечення (припускаючи збереження практики міжбюджетних відносин, що забезпечують вирівнювання умов економічного розвитку регіонів); і, по-четверте, науково-методичне забезпечення (спрямоване на консолідацію зусиль у виробничій, науково-технічній, фінансовій, адміністративно-управлінській сферах).

Проте на практиці не склалося яких-небудь позитивних зрушень у процесах подолання розбіжностей в економічному розвитку регіонів. Більше того, продовжився крен у бік посилення цих розбіжностей, що змушує по-новому подивитися на можливе вирішення зазначених проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема ефективного розвитку регіонів висвітлювалася у багатьох працях українських вчених: Б.І. Адамова, С.В. Богачова, В.М. Василенка, М.Д. Стеценка, В.І. Пили, Л.Л. Ковальської, І.З. Сторонянської та інших. Серед зарубіжних вчених можна назвати Е.Б. Алаєва, О.Г. Гранберга, О.І. Татаркіна, О.М. Швецова, П.А. Минакіра та інших, що досліджували різні способи подолання диспропорцій в економічному розвитку регіонів. Але в сучасних умовах нестабільного зовнішнього оточення і внутрішнього стану на передній план висувається необхідність посилення процесів економічного саморозвитку окремих територій. Пов'язане це з тим, що покладання надії лише на всіляку допомогу з боку держави приводить до посилення диспропорцій у темпах і масштабах економічного і соціального розвитку різних територій. Як наслідок, має місце реальне зменшення рівня і якості життя населення, дедалі збільшується диференціація умов економічної діяльності, наростають процеси територіальної дивергенції, відбувається неухильна дезінтеграція економічного простору не тільки держави, й окремих регіонів.

У зв'язку з цим *метою статті є* розроблення і реалізація місцевих стратегій економічного розвитку (відбір і вибір перспективних технологій і заходів, а також їх ресурсне і фінансове забезпечення), покликаних забезпечити стабільність і передбачуваність найближчого і далекого майбутнього.

Виклад основного матеріалу дослідження

Як реальний інструмент сформована стратегія стимулювання економічного розвитку регіону разом із визначенням основних її імперативів (безумовних вимог до форми і змісту) викликає необхідність розроблення і використання власного механізму реалізації. Обумовлене це тим, що застосування так званого універсального механізму реалізації стратегії не дозволяє повною мірою враховувати регіональні особливості, викликані дією територіального і галузевого розподілів праці (структура видів економічної діяльності й організація господарського комплексу кожного окремо регіону завжди виступають як виняткові). Усі місцеві суперечності можуть бути дозволені за допомогою такого ж місцевого механізму реалізації. Зрозуміло, це не означає, що такий механізм в усьому буде винятковим: у ньому матимуть місце і загальні для всіх регіонів елементи.

В умовах подальшої децентралізації і демократизації владних відносин актуалізується процес розмежування повноважень між центром і регіонами, що дозволяє окремі функції державного управління передавати на регіональний рівень. Серед функцій, які не тільки можуть, а й повинні бути передані з державного рівня на

регіональний, можна назвати і повноваження щодо розроблення і реалізації середньострокових і довгострокових стратегій економічного розвитку як регіону, так і територій, що входять до його складу. У цьому випадку саме механізм реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку регіону стає дієвим інструментом, що не тільки закріплює відносини перерозподілу (розмежування) владних повноважень, а й підсилює роль і значення регіонального рівня управління економічними і соціальними процесами на конкретній території.

Призначення механізму реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку регіону полягає в тому, щоб за допомогою цільового фінансування розвитку регіональної інфраструктури, за допомогою формування сприятливого підприємницького клімату, шляхом мотивації як органів місцевого самоврядування, так і суб'єктів господарювання забезпечити не тільки залучення до суспільного виробництва природні, матеріальні, трудові, фінансові ресурси, що є в наявності, а й ефективне їх використання. При цьому необхідно виходити з того, що визначальними чинниками є, по-перше, зниження витрат виробництва і підвищення продуктивності праці (чому сприятиме розумна протекціоністська політика як на державному рівні, так і на рівні регіону); по-друге, розвиток базових галузей промисловості (що забезпечують економічну безпеку країни), який має припускати пряму і безпосередню участь держави; по-третє, не тільки використання, а й нарощування економічного (виробничого, трудового, наукового, інтелектуального, фінансового) потенціалу регіону; по-четверте, формування сучасних організаційних форм використання елементів продуктивних сил, орієнтованих на виробництво продукції з підвищеною доданою вартістю; по-п'яте, стимулювання створення валового регіонального продукту, який визначається як різниця між вартістю вироблених і вартістю повністю спожитих у процесі виробництва товарів і послуг.

Основними завданнями розроблення механізму реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку повинні бути, з одного боку, формування привабливого інвестиційного клімату на території регіону; з іншого – акумуляція і накопичення в необхідних розмірах фінансових ресурсів за рахунок використання власного економічного потенціалу; з третього – домінування вирішення місцевих проблем економічного і соціального розвитку і з четвертого – інноваційний розвиток техніки, технології й організації виробництва.

Суть механізму реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку регіону може бути визначена його цільовою спрямованістю, рівнем виробничої (господарської) діяльності, специфічними особливостями об'єкта управління (економічними і соціальними процесами), принципами функціонування на окремо взятій території. Тим самим даний механізм одночасно забезпечує: позитивний тренд економічного розвитку (мета); упорядкування певних економічних відносин, пов'язаних з вибором учасників (суб'єктів господарювання) реалізації стратегії; виділення найбільш важливих проблем, що потребують швидкого вирішення (об'єкти управління); зняття суперечностей між продуктивними силами і виробничими відносинами (виявлення закономірностей розвитку).

Основною формою прояву даного механізму є спосіб його внутрішньої будови або система його організації, нерозривно пов'язані з його суттю або змістом. Реалізується основна форма механізму реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку регіону через систему економічних відносин, найбільш динамічною з яких є техніко-економічна форма (яка розвивається паралельно з прогресом техніки), а потім - організаційно-економічна (яка використовує для цього новітні форми організації виробництва і праці та менеджменту).

На форму прояву механізму реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку регіону діють чинники внутрішнього (ендогенного) і зовнішнього походження. Ендогенні чинники визначають поелементну структуру механізму (це суб'єкти, організаційні, економічні і правові методи дії, цільова спрямованість тощо), а екзогенні – конкретизують форму функціонування (це законодавчі і регуляторні дії держави).

Серед суб'єктів реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку регіону можуть бути: органи державної влади державного і регіонального рівня, органи представницької влади регіонального і місцевого рівня, суб'єкти господарювання (розташовані як на даній території, так і за її межами), об'єднання громадян (зокрема, професійні спілки), неурядові організації, фінансові інститути (комерційні банки, страхові компанії, інвестиційні фонди тощо).

Серед організаційних методів стимулювання можуть використовуватися: спрощена процедура створення суб'єкта господарювання, спрощена схема оподаткування і статистичної звітності, надання консультаційних і аудиторських послуг, проведення прикладних досліджень та ін.

Серед економічних методів стимулювання можна виділити дві групи: прямої і опосередкованої дії. До групи прямої дії належать методи субсидування на розвиток виробництва (створення нових робочих місць, навчання і підвищення кваліфікації робочої сили, окремі напрями диверсифікації виробництва та ін.). До групи методів опосередкованої дії належать методи передачі в довгострокову оренду (концесію) державного майна, використання сучасних організаційних форм (вертикально або горизонтально-інтегрованих структур, аутсорсингу та ін.) взаємодії продуктивних сил.

Серед правових методів стимулювання можна виділити законодавчо встановлюваний спеціальний режим господарювання на певній території, що передбачає використання певних пільг і преференцій для заздалегідь визначуваного кола учасників або для строго окресленої межами території, укладання територіальних угод між учасниками реалізації стратегії.

Одним із призначень стратегії стимулювання економічного розвитку регіону є забезпечення збалансованості, врівноваженості державної інвестиційної політики і регіональної політики економічного і соціального розвитку. Якщо державна інвестиційна політика припускає прагнення до ефективного використання інвестиційних ресурсів, що не виключає при цьому посилення регіональних розбіжностей в економічному розвитку, то регіональна економічна політика економічного і соціального розвитку спрямована на забезпечення соціальної справедливості. Це обумовлюється наявністю певних суперечностей у суспільних інтересах використання інвестицій: у першому випадку мова йде про збільшення державних доходів і можливостей поповнення державного бюджету в найближчому майбутньому, а в другому – про можливе зниження обсягів державної допомоги слабо розвиненим регіонам у далекому майбутньому. Власне, і механізм реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку регіону має будуватися з урахуванням зазначених імперативів.

Іншим призначенням стратегії стимулювання економічного розвитку регіону є нейтралізація негативних чинників, що викликають посилення тенденцій розосередженості (диференціації) суспільного виробництва на території окремих регіонів, зниження ступеня освоєності (дивергенція умов економічного розвитку) території і ослаблення міцності зв'язків (дезінтеграція економічного простору) в економічному розвитку.

Висновки

Таким чином, механізм реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку регіону стає дієвим інструментом управління відповідними процесами, здатним забезпечити нейтралізацію несприятливих чинників і надати додаткового імпульсу взаємодії учасникам суспільного виробництва на даній території на найближчу і віддалену перспективи. Подальші напрями визначених досліджень полягають у розробленні методичного забезпечення механізму реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку. Як основні елементи забезпечення механізму реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку можуть виступати організація керованої економічної системи, визначення цілей розвитку регіону, аналіз економічного стану регіону й основних тенденцій у його розвитку, прогнозування (планування), регулювання (всілякі регулювальні заходи прямого і непрямого порядку), контроль (забезпечення зворотного зв'язку).

1. *Про концепцію державної регіональної політики*: Указ Президента України від 25.05.2001 р. № 341/2001 / Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – Ст. 983.
2. *Про затвердження державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року*: Постанова Кабінету міністрів України від 21 липня 2006 року №1001 // Офіційний вісник України. – 2006. – №30. – Ст. 2132.
3. *Про стимулювання розвитку регіонів*: Закон України від 08.09.2005 р. №2850 // Офіційний вісник України. – 2005. – №40. – Ст. 2529.
4. *Реформа місцевого самоврядування в Україні: Звіт про результати публічних консультацій* / Г. Нікош, І. Пресняков, І. Чумак / Міжнар. центр перспективних досліджень. – К. : ХІК, 2008. – 23 с.
5. *Василенко В. Н. Архитектура регионального экономического пространства: монография* / В.Н. Василенко; НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк : Юго-Восток, ЛТД, 2006. – 311 с.

Отримано 09.11.2010 р.

В.Ю. Медведь

Разработка механизма реализации стратегии стимулирования экономического развития региона

В статье рассмотрена сущность механизма реализации стратегии стимулирования экономического развития региона; определены основные задачи механизма реализации стратегии стимулирования экономического развития; установлены организационные, экономические и правовые методы стимулирования экономического развития; очерчены доминанты формирования такого механизма.

Ключевые слова: регион, экономическое развитие региона, стратегия стимулирования экономического развития.

V.Yu. Medved'

Development of mechanism of realization of strategy of stimulation of economic development of region

Essence of mechanism of realization of strategy of stimulation of economic development of region is considered in the article; determination basic tasks of mechanism of realization of strategy of stimulation of economic development; the organizational, economic and legal methods of stimulation of economic development are set; the dominants of forming of such mechanism are outlined.

Keywords: region, economic development of region, strategy of stimulation of economic development.